

Åland förskonades inte

Även Åland berördes av vinterkriget.

Redan den 2 december landsteg finländska truppstyrkor i Mariehamn, utsända till Ålands försvar. Finländska krigsfartyg i de åländska vatten, liksom den övriga fartygstrafiken, blev sovjetiska bombmål.

Både Finland och Sverige hade redan före krigsutbrottet insett Ålands strategiska betydelse. Den så kallade Stockholmsplanen gick ut på att man skulle befästa öarna. Detta skulle dock ha förändrat Ålands status och Sovjetunionen lät också förstå att man inte skulle godkänna några befästningar på ögruppen.

I Mariehamns stads historia citerar **Matts Dreijer** ett anslag som sattes upp i staden när den finländska militären anlände i början av december: "Trupperna komma till Eder icke för att kränka neutralitetskonventionen /.../ utan för att enlighet med konventionens anda och bokstav fylla vårt lands skyldigheter."

Åländskt hemvärn

Några dagar in i december 1939, bildades Ålands hemvärn och Dreijer berättar också om byggen av skyddsrum och förstärkning av brandväret.

Förskonat från bombningar blev Åland inte under vinter-

Bombmål. Under vinterkriget var de kraftigt bestyckade pansarskeppen Vainämöinen och Ilmarinen stationerade i åländska vatten som skydd mot eventuella invasionsförsök. På bilden Vainämöinen i Västerhamn i januari 1940. Foto: SA-bild.

kriget. Den 19 januari fällde ett sovjetiskt plan bomber som gick genom isen i Österhamn utan att göra någon skada. Dagen efter fällde två plan bomber mot Västerhamn och åstadkom bland annat en del skador på sjöfartsläroverkets fasad. En mindre bomb demolerade också ett litet hus i hörnet av Mariegatan och Neptunigatan.

Ett par dagar tidigare hade stadsfullmäktige fattat beslut

om inköp av ett par luftvärnskanoner till stadens försvar.

Krigsfartyg målet

Ser man till hela den åländska zonen så uppgick antalet bombanfall till ett tjugotal, berättar **Kenneth Gustavsson** som forskar kring Åland och andra världskriget.

–Det primära målet för bombanfallen var pansarskeppen Vainämöinen och Ilmarinen och i andra hand den övriga fartygstrafiken.

I skärgården var bland annat Sottungaområdet utsatt eftersom konvojfarleden gick förbi och Suomen Joutsen låg avriggad som depåfartyg vid Husö.

Med hjälp av ryska arkivuppgifter har Kenneth Gustavsson beräknat att omkring 30 ton bomber av olika slag fälldes i den åländska zonen under vinterkriget.

JAN KRONHOLM
jan.kronholm@nyan.ax
tfn 528 466

Stalin skulle ta hela Finland

Det krig som skulle komma att kallas vinterkriget inleddes den 30 november 1939 med att Sovjetarméns trupper gick över riksgården på Karelska näset och även norr om Ladoga. Samtidigt angrep sovjetiskt bombflyg sexton orter i södra Finland.

In i det sista hade befolkningen i Finland hoppats att man skulle kunna undvika kriget men när det kom uppstod snabbt en stark nationell försvarsvilja, ytterligare stärkt av **Stalins** missgrepp att redan på krigets andra dag installera en marionettregering med finländska exilkommunister i Terijoki. Finlands kamp mot övermakten väckte också stark sympati utanför landets gränser och frivilliga, framför allt från Sverige, började snart anmäla sig.

När anfallet på Finland

inleddes uppgick de sovjetiska styrkorna till omkring 500.000 man understödda av en väldig övermakt i fråga om artilleri, pansar och flygstridskrafter. Mot denna övermakt kunde Finland sätta in omkring 275.000 man. Senare under de tre krigsmånaderna skulle den sovjetiska övermakten bli ännu större.

Som en förevändning för anfallet använde Stalin ett påstått skottintermezzo i Mainila på den ryska sidan av gränsen. I dag vet man att skotten kom från egna sovjetiska pjäser, att allt var iscensatt.

Stor betydelse för försvarskampen hade att fältmarskalk **Mannerheim**, nu 72 år fyllda, ställde sig i ledningen. Det

visade sig också att de sovjetiska angriparna hade stora svårigheter att komma till rätta i de vinterförhållanden som rådde. Stora trupper körde fast på ödemarksvägarna och kunde omringas av finländska skidtrupper.

Småningom, fram i februari,

tog den sovjetiska överlägsenheten i manskap och materiel dock ut sin rätt och i början av mars inleddes fredsunderhandlingar i Moskva. De resulterade i ett fredsavtal den 12 mars och följande dag tystnade vapnen.

Kriget hade då kostat Finland 25.000 döda och 45.000 sårade. Omkring 10.000 av de sårade blev krigsinvalider. De sovjetiska förlusterna var mångfalt större.

Men varför blev det krig?

Varför anföll Stalin det neutrala Finland? Det har funnits de som velat lägga skulden på Finland, på den omedgörlighet att gå med på de sovjetiska kraven på gränsjusteringar – för att skydda Leningrad – som man underhandlade om hösten 1939.

För att vinna tid och stärka försvaret hade **Mannerheim** varit mer beredd än regeringen att gå med på en del av kraven. Men varken han eller regeringen bör ha svävat i tvivelsmål om att Stalin hade planer som gick längre. Man såg ju också vad som höll på att ske i Baltikum där man gått med på liknande krav.

I dag vet vi att det som utlöste kriget var den så kallade Ribbentrop-Molotov-pakten som slöts mellan Hitlertysk-

Försvarare. En maskingevårsgrupp i den finländska försvarslinjen i december 1939. Bilden hämtad ur boken "Finlands kamp" som utkom några månader efter krigsslutet 1940. Ingen bildkälla anges.

land och Sovjetunionen den 23 augusti 1939. I paktens hemliga tilläggsprotokoll delar länderna upp sina intressesfärer och Finland och Baltikum faller på Sovjetunionens lott.

Harry Järv, som skrivit

mycket om krigsutbrottet, hänvisar till överste **Matti Aarnio** som forskat kring de sovjetiska krigsförberedelserna. Aarnio har bland annat beräknat att det behövdes hela 67 tågsätt för att transportera en division. Vid krigets utbrott hade Sovjet 20 divisioner i Karlen och Aarnio anser att beslutet att anfälla Finland fattades redan i mars 1939.

Järv noterar också att de sovjetiska frontförbanden hade med sig en tryckt specialhandbok med

uppgifter om de finländska vägarnas skick och landsvägsbroarnas hållfasthet. Och gatuskyltar med rysk text som skulle sättas upp i Helsingfors. Även det visar att anfallet hade förberetts under lång tid.

De ryska anspråken på Finland stod dessutom kvar också efter vinterkriget. När utrikesminister **Molotov** träffade **Hitler** i Berlin hösten 1940 klagade han uttryckligen på att allt i den tysk-sovjetiska paktens från 1939 hade förverkligast utom Sovjets anspråk på Finland.

Det var det man från sovjetisk sida ville rätta till i det fortsättningskrig som följde 1941-1944.

JAN KRONHOLM